

QADIMGI SPARTADA HARBIY TA'LIM

Obidjonova Gulchexra Mampirjon qizi

Farg'ona davlat universiteti talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Sparta davlatining tuzilishi, ijtimoiy hayotning asosiy omili hisoblangan shaxs tarbiyasi, harbiy tizimga asoslangan ta'lim jarayonlari, ularning olib borilishi, amaliyotdagi tadbiri, harbiy soha tarbiyalanuvchilarining huquqlari, majburiyatlari erkinliklari kabi masalalar xorijiy resurslar orqali muxokama qilinadi.

Kalit so'zlar: *Payonomus, Sparta, sizitsiya, agoge, fitidiya.*

ANNOTATION

In this article, issues such as the structure of the Spartan state, personal education, which is considered the main factor of social life, educational processes based on the military system, their implementation, practical application, the rights and obligations of military trainees, are discussed through foreign resources.

Key words: *Payonomus, Sparta, Sycytia, Agoge, Phytidia.*

KIRISH

(ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Jahon xalqlarini tarixini chuqurroq o'rganish, tarixan hamda hozirda mamlakatimizda yuz berayotgan jarayonlarni aniq anglash, tahlil qilish, tegishli xulosalar chiqarishimizda bizga keng ko'lamli imkoniyatlarni taqdim qiladi. Zero Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov ta'kidlaganidek "Biz jahonda yuz berayotgan har qandaay siyosiy, iqtisodiy, madaniy o'zgarishlar va yutuqlarni kuzatib borishimiz, manfaatli o'zgarish hamda yangiliklardan unumli foydalanishimiz, zararli oqibatlarini keltirib chiqaruvchi omillardan to'g'ri xulosa chiqara bilishimiz kerak"[1:106].

Darhaqiqat bugungi kunda tarixan yuz bergan va hozirda sodir bo'layotgan ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlardan to'g'ri xulosa qila bilish zamon talabidir. Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev aytganlaridek "Globallashuv O'zbekistonga allaqachon o'z ta'sirini o'tkazib ulgurgan, hozirda mamlakatimizda bir qancha xorijiy davlatlar bilan iqtisodiy, diplomatik aloqalarni yo'lga qo'ygan, bir qancha konfessiyalar, milliy madaniy markazlar faoliyat yuritadi"[2:56]. Shunday ekan jahondagi yuz bergan tarixiy jarayonlarni to'g'ri tahlil qilish, holisona baholash, kerakli xulosalarni chiqara bilish va amaliyotga tadbiiq qilish ijtimoiy va siyosiy sohaning bir bo'lagi bo'lgan tarixchilar uchun g'oyatda muhim va kerakli unsurdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / METHODS)

Ushbu ilmiy ishimiz doirasida biz Xorijiy adabiyotlarning ayrim asarlaridan foydalangan holda mavzuyimizning mohiyatini ochib berishga harakat qilamiz hamda ish doirasida asosan o'zbek o'quvchilari uchun holisona fikrlarimizni taqdim etib boramiz. Mavzuning mohiyatini ochishda asosan Oxford University press nashri tomonidan tavsiya etilgan mavzuga oid adabiyotlardan foydalanamiz.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

Qadimgi Sparta yunon boshqa yunon polislariga mutloqo o'xshamaydigan asosda tuzilgan bo'lib, tashqaridan qaraganda Sparta jangchilar mamlakati edi[3:255]. Mamlakat aholisi majburiy mehnat, uy-ro'zg'or ishlari kabi faoliyatlar bilan umuman shug'ullanmas edilar, ularning birdan-bir hamda yagona ish jang qilish edi[4:156]. Bundan ko'rinadiki mamlakat harbiy asosda qurilgan bo'lib unga bo'lajak jangchilarni tarbiyalash, mamlakatni harbiy asosda qurish va boshqaruvni yo'lga qo'yish muhim bo'lgan.

Spartada shaxs tarbiyasiga ham alohida e'tibor qaratilgan edi hamda yosh avlod tug'ilishi bilan uni jismoniy holatiga qaralgan, agar nasl sog'lom va baquvvat bo'lsa olib qolingan va aksinva bo'lgan holda undan voz kechilgan edi. Spartada o'g'il bolalar 7 – 12 yoshga kirganlarida, ular o'z oilalaridan olib ketilgan hamda ta'lim berish uchun agogelarda olib borilgan. Keyinchalik ular o'zlari kabi qarindoshlari bilan

chaylalarda yashashar va ularni Payanomus mansabidagi shaxs nazorat qilar edi. Ushbu mansabdor shaxs Spartaning eng yaxshi va obroli shaxslaridan tayinlanar edi. U ta'lim yo'nalishini nazorat qilar edi. Uning maqsadi jang san'atida mohirona, kuchli va jismonan tanasi qotgan jangchilarni tayyorlash edi[5:175].

12 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan davrda harbiy mashg'ulotlarga katta e'tibor qaratiladi. Ushbu davrda aksariyat qismida tarbiyalanuvchilar yalangoyoq yurishlari, buning natijasida oyoqlari pishishi, qotishi kerak edi, shuningdek ular yil davomida faqat bitta kiyimda yurishlari shart edi. Ular o'zlari yashash joylarini ozoda saqlashlari tartib intizomga qattiq bo'ysinishlari kerak edi. Ularga belgilangan tartibda ratsion va oziq ovqat yetkazib berilgan. Ammo bazida mahsulotlar atayin yetkazib berilmasdi bundan asosiy maqsad esa ularni yo'qchil sharoitda ov qilish va o'g'irlik qilish kabi usullar yordamida o'zlarini - o'zlari ta'minlashlariga undar edilar. Bunday sharoitda o'g'irlik ayb sifatida qabul qilinmas edi[6:120].

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

18 yoshdan 20 yoshgacha bo'lganlar esa, 20 yoshdan oshganlar qo'mondonligi ostida kunduzgi harbiy mashg'ulotlarda qatnashganlar. 20 yoshdan oshganlar esa chegara zonalarida qo'riqlash ishlarini olib borish bilan birga, harbiy dala mashg'ulotlari bilan ham shug'illanishlariga ruhsat etilgan edi. 24 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan jangchi fuqorolar orasidan gippiylar saralab olinar edi. Ularni Spartaning hurmatga sazovor bo'lgan uchta fuqorosi saralab olar edilar. Ularni saralab olish jarayonida agogelarda ta'lim olgani va olmaganligi hamda shaxsiy sifatlari aniq inobatga olinar edi. Gippiylar soni har bir vakil shaxsning soniga mutanosib ravishda 300 ta bo'lishi kerak edi, ular qirolning shaxsiy jangchilari va tan soqchilari vazifasini o'tagan edilar. Spartada jangchilarni tarbiyalashda bir qancha majburiyat hamda qiyinchiliklar mavjud ekanligini ko'rib o'tdik, bir qancha majburiyatlar 20 yoshdan keyin deyarli tugatiladi. Ammo fitidiya va sizitsiya kabi kechki ovqatlanish majburligicha qoladi, hatto bu Sparta janchilari uchun faxrli hisoblanar edi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Sparta davlatining tuzilishi haqida gap ketganda ko‘pchilik o‘zbek nashrlari uning jangchilar mamlakati bo‘lganligi, qurollangan xolatdagi, harbiy shay insonga qiyoslashlari juda ham ko‘p ko‘zga tashlanadi. Shu o‘rinda savol tug‘ilishi tabiiy, nega? Nega unga bunday o‘xshatuv qo‘yilgan, ularda ta’lim, yoshlarning tarbiyasi kabi masalalar yopiqmi?. Aslini olganda Spartadagi tuzumning asosiy jihati jangchilikka, harbiy boshqaruvga asoslangan bo‘lishiga qaramay, u yerda ta’lim tarbiya masalalari ham yuqori darajada qaralgan jihat bo‘lgan, chunki yuksak salohiyatli jangchilar Sparta uchun muhim bo‘lgan. Jangchilarni tayyorlash, ularga tirik qolish, yashay olish, qiyin vaziyatlarda o‘zini omon saqlash, doim g‘alabaga intilish, vatanni sevish, jasorat kabi tushuncha va ta’lim unsurlari chuqur o‘rgatilgandir. Ularning ta’lim olishi davlatning tuzilishi va faoliyati bilan bog‘lasak ular harbiy ta’lim olganlar, ta’lim jarayonlari bu yerda ham mavjud edi, faqatgina harbiy kategoriyada. Xulosalarimiz shulardan iborat bo‘lib yakuniy xulosani ilm ahillarining o‘zlariga havola qilamiz.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. Rustam Rajabov. Qadimgi dunyo tarixi. Fan va texnologiya, 2009.
2. Boynazarov F. A. Qadimgi dunyo tarixi. T.:2004.
3. Колобова К. М. Древняя Спарта X – VI вв. дою н. эю Л.:1957.
4. John Bintliff, The Complete Archaeology of Greece: from Hunter-Gatherers to the 20th Century A.D., *Wiley-Blackwell*, 2012.
5. Paul Cartledge. Sparta and Lakonia. London and New York, 2002.
6. Lazenby.J.F., The Spartan Army, L.: 1986.
7. Godfrey Hutchinson. Sparta unfit for empire. London Frontline Books, 2014.
8. Sarah B. Pomeroy. A Brife History Anicent Greece. Oxford University Press, 2004.